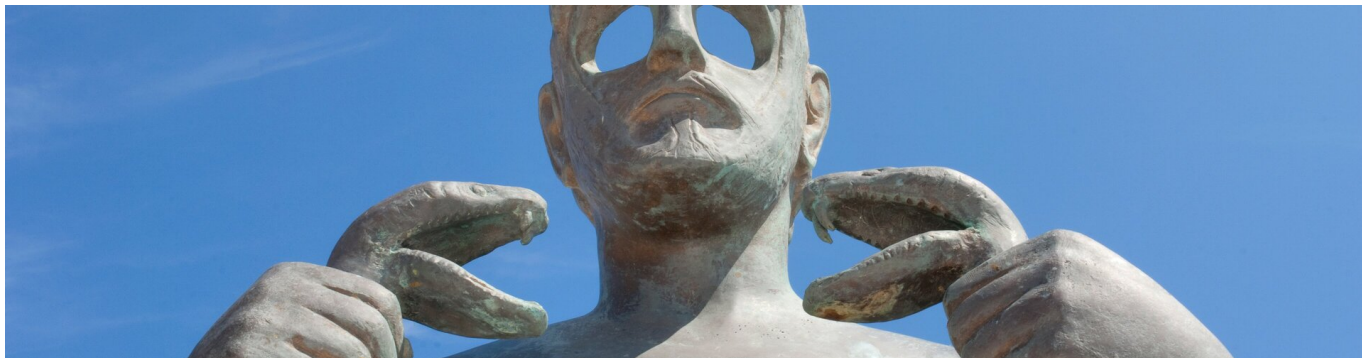

Historia medycyny starożytnej, cz. 2

- [Historia medycyny starożytnej - mit o Asklepiosie - część 2](#)

Historia medycyny starożytnej, cz. 2

Ważne daty

VI w. p.n.e. – IV w. n.e. – okres istnienia słynnego sanktuarium Asklepiosa w Epidauros

ok. 460 p.n.e. – ok. 370 p.n.e. – lata życia Hipokratesa

293 r. p.n.e. – data wybuchu zarazy w Rzymie, sprowadzenie świętego węża Eskulapa

ok. 25 p.n.e. – 50 n.e. – lata życia Celsusa

23-79 n.e. – lata życia Pliniusza Starszego

ok. 130 - 200 n.e. – lata życia Galena

1525 r. – pierwsze drukowane wydanie *Corpus Hippocraticum*

Scenariusz lekcji dla nauczyciela

Źródło: online-skills, licencja: CC0.

I. W zakresie kompetencji językowych. Uczeń:

6. zna podstawowe techniki przekładu tekstu łacińskiego;

7. zna zasady tworzenia spójnego i zgodnego z polską normą językową przekładu z języka łacińskiego na język polski;

III. W zakresie kompetencji społecznych. Uczeń:

3. dostrzega znaczenie języka łacińskiego oraz kultury starożytnej Grecji i Rzymu dla kultury polskiej, europejskiej i światowej;

4. jest świadomy antycznych korzeni kultury polskiej, europejskiej i światowej.

Nauczysz się

wskazywać dokonania starożytnych Greków i Rzymian w dziedzinie medycyny;

określać łacińskie pochodzenie słownictwa związanego z medycyną, w tym słownictwa anatomicznego;

tłumaczyć tekst łaciński na język polski, korzystając ze słownika łacińsko-polskiego.

Medycyna starożytnej Grecji i Rzymu

W tekstach greckiej kultury opisy zabiegów medycznych odnajdujemy bardzo wcześnie, bo już u Homera w poemacie *Iliada* (VIII-VII w. p.n.e.). W pieśni XI poeta opisuje sposób, w jaki należy wyjąć z ciała strzałę i opatrzyć ranę. O wykonanie zabiegu na rannym poproszony zostaje **Patroklos**. Pod nieobecność synów **Asklepiosa - Machaona i Podalejrjiosa**, pomoc musi towarzyszyć **Achillesa**, którego ów uczył sztuki lekarskiej. Achilles z kolei był uczniem centaura **Chirona**. Z poprzedniej lekcji pamiętamy, że uczniem Chirona był również sam Asklepios. To od uczonego centaury pochodziła wszelka wiedza medyczna, którą opiekun lekarzy oraz szybko nogi Achilles przekazywali dalej.

*Ocal mnie teraz, Patroklu, i wieź do naszych okrętów,
strzałę wyjm z biodra i ciemną krew, która sączy się z rany,
obmyj mi wodą zagrzaną i lek łagodny złóż na niej.
Czyń, postępując tak wiernie, jak cię nauczył Achilles,
tego zaś Chejron wyszkolił, najsprawiedliwszy z Centaurów.
Gdyż Podalejrjos, a także Machaon, obaj lekarze,*

*jeden – jak sądzę – w namiocie leży raniony, lekarza
teraz bez skazy sam pilnie potrzebujący, a drugi,
wiodąc Aresa bój, jeszcze wśród Trojan jest na równinie.*

Homer, *Iliada*, tłum. K. Jeżewska, Wrocław 1982, pieśń XI, wersy 828–836.

Przedstawienie na pucharze – „Achilles opatruje Patroklosa”, VI w. p.n.e., Stare Muzeum w Berlinie, Niemcy, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Achilles_tending_Patroclus),
domena publiczna

Z czasem Asklepios zaczął być czczony jako uzdrowiciel chorych, opiekun lekarzy i sztuki lekarskiej. Miejsca jego kultu w Grecji, tzw. *Asklepieja*, stanowiły miejsca pielgrzymowania chorych, szukających pomocy. W naszej poprzedniej lekcji czytaliśmy tekst łaciński, opisujący sposób „poszukiwania” lekarstwa w sanktuariach Asklepiosa. Najbardziej znany ośrodek kultu boga znajdował się w Epidauros, pozostałe mieściły się w innych ważnych ośrodkach, takich jak Ateny, Korynt, Pergamon.

W V w. p.n.e. działał **Alkmeon z Krotonu**, uczeń Pitagorasa, który jako pierwszy miał docenić rolę mózgu jako centralnego ośrodka zmysłów. Przeprowadzał sekcje, badał mózg i zachowania ludzi, był też zwolennikiem nieśmiertelności duszy. O jego działalności dowiadujemy się od **Diogenesa Laertiosa**, słynnego biografa filozofów z III w. n.e.

Heiko Gorski (fot.), Pozostałości sanktuarium Asklepiosa na wyspie Kos, Grecja, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Asklepieion_Kos), domena publiczna

„Ojcem medycyny” nazywany jest tradycyjnie **Hipokrates z Kos**, wybitny lekarz i twórca szkoły medycznej, działający na przełomie V i IV w. p.n.e. Miał pobierać nauki u **Demokryta**, jego imię nosi tzw. „Corpus Hippocraticum”, stanowiący najstarszy zbiór tekstów o tematyce medycznej. Nie mamy dowodów na to, że którąkolwiek z ksiąg napisał sam Hipokrates, przyjęło się jednak sądzić, że wyszły one spod rąk autorów związanych z ośrodkiem kultu Asklepiosa na wyspie Kos. Sam Hipokrates miał podkreślać znaczenie higieny i zalecać dietę. Jemu także przypisuje się naukę o czterech płynach (łac. humores) w organizmie człowieka (krew, flegma, żółć, czarna żółć). Miały one mieć wpływ na funkcjonowanie czterech ludzkich temperamentów: sangwinicznego, flegmatycznego, cholerycznego i melancholijnego.

Średniowieczny rękopis „Corpus Hippocraticum”, kolekcja prywatna, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Corpus_Hippocraticum), domena publiczna

W Rzymie sztuka medyczna rozwinęła się za pośrednictwem Greków. Wcześniej stanowiła ona bardziej wiedzę tajemną, domenę kapłanów. Wedle legendy, na początku III w. p.n.e., gdy w Rzymie szalała zaraza, wyrocznia nakazała sprowadzenie do Rzymu świętego węża, symbolizującego boga Asklepiosa. Wyprawiono się po niego aż do Epidauros. Przywieziony z Grecji wąż wpłynął do Tybru i przepłynął na tzw. Wyspę Tyberyjską, wskazując w ten

sposób miejsce budowy świątyni poświęconej Eskulapowi. Świątynia została zburzona w średniowieczu, a na jej miejscu powstała Bazylika św. Bartłomieja. W okresie renesansu na wyspie wybudowano również szpital.

CelsusW literaturze łacińskiej zachowały się informacje nt. schorzeń i stosowanych leków. Znajdujemy je m.in. w dziełach encyklopedystów – chociażby w *Historii naturalnej Pliniusza Starszego* (23–79 r. n.e.), lub w dziele *O sporządzaniu leków Skryboniusza Largusa* (I w. n.e.). Zachowała się również księga *O medycynie Celsus* (I w. n.e.). Była to część większej encyklopedii, jednak kolejne księgi, dotyczące prawa, retoryki i sztuki wojennej, nie zachowały się do naszych czasów.

Najważniejsze dokonania w dziedzinie medycyny miał jednak II w. n.e. rzymski lekarz greckiego pochodzenia Galen. Urodzony w Pergamonie, swoje pierwsze doświadczenie nabywał, lecząc rannych w walkach gladiatorów. Z czasem został lekarzem na dworze cesarza Marka Aureliusza. Jego liczne sekcje (głównie na zwierzętach) pomogły mu wyciągać wnioski na tematy anatomiczne, działania układu krwionośnego, pokarmowego i oddechowego. Galen znał nauki Hipokratesa, opierał się na systemie humoralnym, ale śmiało formułował również własne wnioski. Jego praca miała bardzo duży wpływ na świadomość lekarzy średniowiecza. Dziś wiemy jednak, że niektóre założenia Galena, dotyczące funkcjonowania ludzkiego ciała, były dalekie od rzeczywistości.

Tekst łaciński: DĒ HOMINE SĀNŌ

Polecenie 1

Przeczytaj tekst łaciński, zwróć uwagę na zawarte w nim słownictwo anatomiczne. Następnie wykonaj zadania.

Sānum hominem oportet varium habēre vītae genus: modo rūrī esse, modo in urbe, saepiusque in agrō; nāvigāre, vērārī, quiēscere interdum, sed frequentius sē exercēre; siquidem ignāvia corpus hebetat, labor firmat, illa mātūram senectūtem, hīc longam adulēscēntiam reddit. Prōdest etiam interdum balneō, inter-dum aquīs frīgīdīs ūtī; modo unguī, modo id ipsum neglegere; nūllum genus cibī fugere quō populus ūtātur; interdum in convictū esse, interdum ab eō sē retrahere; bis diē potius quam semel cibum capere, et semper quam plūrimum.

Na podstawie: *Androphili Asclepiadei Liber In Quo Pauca Explicantur, Quorum Scitu Sanitas Conservari Et Vita Hominis Ab Ignorantia Medicorum Poterit Esse Secura*, CAP. XII, S. 42; pozycja z internetowych zasobów books.google.pl

Tłumaczenie

Ćwiczenie 1

Do podanych postaci dobierz odpowiedni opis:

Hipokrates

słynny lekarz z wyspy Kos

Chiron

uczony centaur, nauczyciel Asklepiosa

Asklepios

grecki bóg, opiekun sztuki medycznej

Pliniusz Starszy

rzymski encyklopedysta, autor „Historii naturalnej”

Celsus

autor książki *O medycynie*

Ćwiczenie 2

Wskaż zdania zgodne z prawdą.

☐ Hipokrates pochodził z wyspy Naksos.

☐ Machaon i Podalejrios byli synami Asklepiosa.

☐ Pliniusz Starszy napisał dzieło *O sporządzaniu leków*.

☐ Jedna z ksiąg dzieła encyklopedycznego Celsusa dotyczyła medycyny.

☐ Diogenes Laertios zasłynął jako autor żywotów filozofów.

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Wskaż zdania zgodne z prawdą.

☐ „Hominī aquīs frīgidīs uti prōdest. – Człowiekowi pomaga używanie zimnej wody.”

☐ „Ignāvia mātūram senectūtem reddit. – Gnuśność przynosi wczesną starość.”

☐ „Labor corpus hebetat. – Praca czyni ciało ociężałym.”

☐ „Labor mātūram senectūtem reddit. – Trud przynosi wczesną starość.”

Ćwiczenie 5

Wpisz słowa (ignavia, genus, balneo) w odpowiednie miejsce.

Labor corpus firmat, hebetat.

Sānum hominem oportet varium habēre vītae .

Prōdest etiam interdum , interdum aquīs frīgidīs ūtī.

Polecenie 2

Przeczytaj ponownie fragment *Iliady* Homera, następnie odpowiedz na pytania.

*Ocal mnie teraz, Patroklu, i wież do naszych okrętów,
strzałę wyjm z biodra i ciemną krew, która sączy się z rany,
obmyj mi wodą zagrzaną i lek łagodny złóż na niej.
Czyń, postępując tak wiernie, jak cię nauczył Achilles,
tego zaś Chejron wyszkolił, najsprawiedliwszy z Centaurów.
Gdyż Podalejrios, a także Machaon, obaj lekarze,
jeden - jak sądzę - w namiocie leży raniony, lekarza
teraz bez skazy sam pilnie potrzebujący, a drugi,
wiodąc Aresa bój, jeszcze wśród Trojan jest na równinie.*

Homer, *Iliada*, tłum. K. Jeżewska, Wrocław 1982, pieśń XI, s. 142, wersy 828-836.

Ćwiczenie 6

Kto uczył Patroklosa sztuki lekarskiej?

☐ Achilles

☐ Hektor

☐ Chiron

Ćwiczenie 7

Czym uczniem był Achilles?

☐ Podalejriosa

☐ Machaona

☐ Chirona

Ćwiczenie 8

Po której ze stron walczył Patroklos?

☐ po stronie obrońców Troi

☐ był neutralny

☐ po stronie Greków

Ćwiczenie 9

Słowniki

Słownik pojęć

Alkmeon z Krotonu

uczeń Pitagorasa, filozof i nauczyciel sztuki lekarskiej, który jako pierwszy miał docenić rolę mózgu jako centralnego ośrodka zmysłów

Asklepios

syn Apollina i Koronis, wychowanek Chirona, ojciec lekarzy — Machaona i Podalejriosa, oraz Hygiei — personifikacji zdrowia. W rzymskiej mitologii — Eskulap.

Celsus

rzymski uczonec i encyklopedysta, autor księgi *O medycynie*, która zachowała się z większego dzieła encyklopedycznego.

Chejron

centaur znany z prawości, mądrości i wiedzy medycznej, nauczyciel Asklepiosa, wychowawca Achillesa i Jazona.

Diogenes Laertios

pisarz i erudyta z III w. n.e., autor dzieła *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*.

Epidauros

miasto w starożytnej Grecji, w Argolidzie, w północno-wschodniej części płw. Peloponez, na południowy wschód od Koryntu.

Galen

rzymski lekarz i pisarz z II w. n.e., zajmował się badaniami anatomicznymi, był również lekarzem na dworze cesarza Marka Aureliusza.

Hipokrates z Kos

wybitny lekarz i twórca szkoły medycznej, działający na przełomie V i IV w. p.n.e. Miał pobierać nauki u Demokryta, jego imię nosi tzw. *Corpus Hippocraticum*, stanowiące najstarszy zbiór tekstów o tematyce medycznej.

Machaona i Podalejriosa

synowie Asklepiosa, biegli lekarze, walczyli w wojnie trojańskiej.

Patroklos

wojownik, towarzysz Achillesa, u jego boku walczył w wojnie trojańskiej. Zginął w natarciu na Troję z ręki Hektora, gdy nosił zbroję Achillesa, który wycofał się z walki.

Pragnąc pomścić jego śmierć, Achilles postanowił zabić Hektora w pojedynku.

Pliniusz Starszy

rzymski historyk, pisarz i erudyta, autor dzieła encyklopedycznego *Historia naturalna*.

Skryboniusz Largus

rzymski lekarz z I w. n.e., działał w okresie panowania cesarza Klaudiusza, autor dzieła *O sporządzaniu leków*.

Słownik łacińsko-polski

Źródło: online skills, licencja: CC0.

Galeria dzieł sztuki

Przedstawienie na pucharze – „Achilles opatruje Patroklosa”, VI w. p.n.e., Stare Muzeum w Berlinie, Niemcy, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Achilles_tending_to_Patroklos), domena publiczna

Bibliografia

Homer, *Iliada*, tłum. K. Jeżewska, Wrocław 1982.

Z. Kubiak *Mitologia Greków i Rzymian*, Warszawa 1997.

A. Świderkówna (red.), *Słownik pisarzy antycznych*, Warszawa 2001.

L. Winniczuk (red.), *Słownik kultury antycznej*, Warszawa 1986.